

2. Бандурка О.А. Фінансова діяльність підприємства. / Бандурка О.А. – К.:Либідь, 2011. – 384 с.
3. Біла О. Г. Фінанси підприємств: навч. посіб. / Біла О.Г. – Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 383 с.
4. Богатиренко К.С. Проблеми існування вітчизняних підприємств в умовах фінансової кризи / Богатиренко К.С. // Вісник КІБіТ. – 2010. – №1. – С. 34-37.

УДК 330.131.7

Тетяна Королюк, к.е.н., доцент

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ

Tetyana Korolyuk

THE CONCEPTUAL APPROACHES TO CLASSIFICATION OF RISKS

Беззаперечним фактом є наявність безлічі класифікацій ризиків за різними ознаками. Кожна спроба науковців систематизувати їх за чіткими ознаками та застосовувати як на рівні підприємств, так і економіки в цілому, призводила до нових класифікаційних ознак, нових термінів, видів, різновидів і груп.

Найбільш значимим в теорії ризику є науковий підхід В. В. Чепурка, який у своїй праці на основі аналізу різних методичних варіантів та ознак визначив чотири концептуальних підходи щодо класифікації ризику: об'єктний, предметний, факторний та аспектний [1]. Об'єктний підхід узагальнено на основі опрацювання праць Т. Бачкаї, Д. Мессена, С. В. Карман, Т. Н. Цай, П. Г. Грабовий, О. Л. Устенко. Суть даного підходу полягає в тому, що ризики поділяються в залежності від масштабів, рівнів управління (локальний та глобальний, внутрішні та зовнішні, макrorівня, мезорівня та мікрорівня, на рівні підприємства, галузевий, міжгалузевий, регіональний, державний, глобальний). Предметний підхід (В. Г. Андрійчук, Л. Бауер, В. В. Вітлінський, М. Г. Лапуста, Л. Г. Шаршукова, В. М. Гранатуров, В. В. Глущенко) визначає різні класифікації ризику залежно від сфери виникнення ризику, джерел виникнення, поділ фінансових ризиків на валютний, кредитний, відсотковий та інвестиційний, поділ внутрішніх підприємницьких ризиків на організаційний, ресурсний, кредитний, портфельний, інноваційний. Тобто згідно даного підходу ризики класифікуються в залежності від їх предметної сфери. Факторний підхід до класифікації ризиків (Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов) є найбільш поширений. Згідно даного підходу виділяються види господарських та фінансових ризиків в діяльності підприємства, що відображають відповідні фактори ризику. При цьому В. В. Чепурко визнає, що факторний підхід до класифікації ризиків є методично некоректним, оскільки причини та фактори ризику хоча й існують об'єктивно та обумовлюють можливість тих чи інших перетворень дійсності, але реалізуються в ризик лише через ідентифікацію, узагальнення та дії суб'єкта. Тому В. В. Чепурко вважає об'єктивно обґрунтованим та продуктивним з метою управління ризиком аспектний підхід до класифікації ризиків, який передбачає перехід від дослідження явищ до виявлення сутностей, узагальнень, що орієнтуються на завдання оцінки та вимірювання ризику, а в кінцевому підсумку на управління ним. Даний підхід покладено в основу класифікації за ступенем обґрунтованості прийняття ризику, відповідності ризику допустимим значенням, адекватності щодо своєчасності прийняття рішення та реагування на результати ризиків, ступеня системності. Як узагальнення дослідження концептуальних підходів щодо класифікації ризику В. В. Чепурко зазначає, що класифікація повинна

бути не лише змістовною, але й прагматичною. Вона доцільна лише у тому випадку, якщо з неї випливають логічні продуктивні напрями щодо розробки методів оцінки ризику та управління ним.

Серед існуючих підходів щодо класифікації ризиків особливе місце займає системний підхід. Прихильники даного підходу (О. С. Шапкін, В. О. Шапкін) приймають ризики за «цілісну систему, де кожен елемент займає чітко визначене місце і в той же час підкоряється законам економічної системи в цілому» [2, с. 46]. В. В. Вітлінський, П. І. Верченко зазначають, що в економічній літературі, присвяченій проблемам класифікації ризику, немає чіткої системи класифікації ризиків. При цьому стверджують, що чинником ризику є все оточуюче нас довкілля, а також усі елементи об'єкта дослідження як складної економіко-кібернетичної системи (джерелами ризику є всі елементи системи, її прямі та зворотні зв'язки) [3, с. 25]. Тобто класифікацію ризиків автори розглядають з системного підходу, згідно якого об'єктом дослідження виступає певна система, і відповідно ризики розглядаються як на рівні системи в цілому, так і її підсистем зокрема.

І. М. Сараєва у монографії «Системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків» робить висновок, що «більшість з існуючих класифікацій ризику носять достатньо абстрактний характер, і мало придатні для їх подальшого використання в практиці підприємницької діяльності» [4, с. 13]. Тому систематизувала існуючі класифікаційні схеми з позицій системного підходу і запропонувала алгоритм знаходження комплексів ризиків для конкретних суб'єктів підприємницької діяльності. Систематизація передбачає виділення різних груп ризиків відповідно до структурних компонентів моделі функціонування підприємництва: елементи системи – суб'єкти підприємницької діяльності (підприємницькі організації різних типів), відносини між ними, взаємини підприємницьких структур з макросередовищем (національним і глобальним), відношення між групами впливу (стейкхолдерами), характер бізнес-процесів, що протікають в системі, цільові установки, рівні ухвалення управлінських рішень, інституційні рамки підприємницьких організацій, характер відносин суб'єктів підприємницької діяльності до виникнення ризикових ситуацій і кількісна та якісна характеристика самих ризиків. В результаті послідовного формування на кожному етапі систематизації комплексу ризиків, характерних для виділеного структурного компоненту системи з урахуванням часового горизонту, будуються відповідні матриці ризиків. Як стверджує І. М. Сараєва, «системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків дозволить, по-перше, систематизувати вже розроблені підходи до визначення та класифікації підприємницьких ризиків, а, по-друге, сприятиме розробці методологічних засад формування національних стандартів управління підприємницькими ризиками» [4, с. 40-41].

А. Я. Малишева в дисертації на тему «Вплив ризиків маркетингової діяльності на рівень надійності підприємств» на основі вивчення підходів до класифікації ризиків та оцінки негативних наслідків відсутності єдиної їх класифікації запропонувала вдосконалену методологічну основу класифікації ризиків з чітко вираженими системоутворюючими і термінологічними принципами [5]. Пропонована класифікація ризиків передбачає чотири ступеня класифікації, а саме:

- I ступінь класифікації визначається видом підприємництва (виробниче, комерційне, посередницьке, фінансове, страхове, консультаційне);
- II ступінь класифікації визначається джерелом ризику (макро-, мікро-, внутрішнє середовище та їх елементи);
- III ступінь класифікації визначається характером ризику (склад, поширення, причини і час виникнення, тривалості впливу);

- IV ступінь класифікації визначається характером впливу ризику на рівень надійності роботи підприємств (оцінка ступеня і результатів впливу ризиків, величини втрат, можливості протидії та страхування).

Відповідно до цієї класифікації А. Я. Малишева відмічає можливість проведення аналізу та оцінки ризиків з урахуванням виду підприємницької діяльності, специфіки підприємства, особливостей його внутрішнього і зовнішнього середовища і, як наслідок, підвищення ефективності вибору заходів з управління ризиками.

Використання системного підходу щодо класифікації ризиків є також у працях В. Н. Єгоров, Д. І. Коровіна та Д. А. Маринцева, які приймають промислове підприємство за виробничу систему. Так, В. Н. Єгоров, Д. І. Коровін запропонували класифікацію економічних ризиків за належністю до функціональних підсистем, яка включає наступні види ризиків: фінансові ризики; комунікаційні та маркетингові; технологічні; екологічні ризики; організаційні ризики; транспортні ризики; соціальні ризики; інформаційні ризики; юридичні ризики; управлінські ризики; ризики планування; енергетичні ризики; інші ризики згідно класифікації виробничих функціональних підсистем [6]. Наведена класифікація ризику дозволяє системно розкрити та визначити його сутність, що є принциповою основою у вивченні проблематики управління ризиками.

З точки зору Д. А. Маринцева, при побудові класифікаційної системи ризиків у діяльності промислових підприємств необхідно, з одного боку, спиратися на системно-функціональний підхід, а, з іншого боку, враховувати структурні рівні економіки [7]. При цьому Д. А. Маринцев зазначає, що значимість ряду підсистем промислового підприємства (економічної, управлінської, організаційної, технологічної, технічної, соціальної, комунікаційної, інноваційної, інвестиційної і т.д.) буде мати більшу вагу в порівнянні з іншими підсистемами. В складі ж структурних рівнів економіки науковець пропонує враховувати наноекономіку (стосується потреб індивідів, фізичних осіб), мікроекономіку, мезоекономіку (у регіональному чи галузевому розрізі), макроекономіку, мегаекономіку (як світову, глобальну економіку). Практичну реалізацію запропонованого підходу обгрунтовано відображати у вигляді таблиці: по вертикалі – функціональні підсистеми, по горизонталі – структурні рівні економіки, тобто наявність ризиків у площині якої-небудь функціональної підсистеми буде наочно деталізовано щодо рівнів економіки. Це дозволить господарюючому суб'єкту і системно проаналізувати наявні ризики, і отримати перспективний прогноз про можливі ризики.

В цілому огляд літературних джерел з питань класифікації ризиків дає змогу стверджувати, що різні групи науковці досліджують питання класифікації ризиків з точки зору своєї професійної діяльності. Тому існуючі класифікації не можна вважати вичерпними та остаточними, оскільки класифікація ризиків неможлива без врахування специфіки конкретної підприємницької діяльності та процесів управління.

Використана література

1. Чепурко В. В. Экономический риск аграрного производства: теория, методы оценки, управление. Монография / В. В. Чепурко. – Симферополь : Таврия, 2000. – 308 с.
2. Шапкин А. С. Теория риска и моделирование рискованных ситуаций : Учебник / А. С. Шапкин, В. А. Шапкин. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К^О», 2005. – 880 с.
3. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко. – К. : КНЕУ, 2000. – 292 с.

4. Сараєва І. М. Системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків / І. М. Сараєва. – Одеса : Фенікс, 2008. – 147 с.

5. Малышева А. Я. Влияние рисков маркетинговой деятельности на уровень надежности предприятий : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Малышева Ангелина Яковлевна. – Иваново, 2000. – 187 с.

6. Егоров В. Н. Основы экономической теории производственных систем / В. Н. Егоров, Д. И. Коровин. – М. : Наука, 2006. – 256 с.

7. Маринцев Д. А. Понятие и классификация рисков в деятельности промышленных предприятий / Д. А. Маринцев // Российское предпринимательство. – 2013. – № 9 (231). – С. 75-79.

УДК 657

Кравець Тетяна, ст. гр. БОМ-51

Науковий керівник – к.е.н., доцент Марущак Л. П.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

СУТНІСТЬ ВИТРАТ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Tetyana Kravets

THE ESSENCE OF THE COSTS IN THE CONTEXT OF CURRENT ECONOMIC RESEARCHES

Для здійснення своєї діяльності кожне підприємство використовує трудові, матеріальні та фінансові ресурси.

Діяльність будь-якого підприємства завжди пов'язана з певними витратами матеріальних, трудових, інформаційних, грошових та інших ресурсів на виготовлення, зберігання, транспортування, сортування, пакування, фасування та реалізацію товарів.

Еволюція знань про витрати має свою історію, етапи становлення. Вчений Н.С. Андрющенко на основі своїх досліджень виокремив чотири етапи розвитку знань про витрати:

- перший етап – публічність звітності про витрати, відслідковування, облік і контроль витрат на господарському і державному рівнях (XXVIII – II ст. до н. е.) ;
- другий етап – здійснення спроб розкрити суть поняття «витрати», поява різних теорій витрат (XIV – XIX ст.) ;
- третій етап – використання математичних методів і теорії, дослідження поведінки витрат, вивчення витрат як об'єкту обліку і контролю (XX ст.) ;
- четвертий етап – виникнення нового напрямку дослідження – управління витратами (кін. XX - поч. XXI ст.) [1, с.4]

Витрати – це вартість ресурсів, що використовуються в подальшому для отримання прибутку, чи досягнення інших цілей підприємства. До витрат належать вартість матеріальних і трудових ресурсів, необхідних для виробництва тієї, чи іншої продукції чи послуг.

Характер цих витрат різний, але всі вони підпорядковані одній меті – отримання прибутку.

За економічною сутністю витрати на виробництво продукції підприємства являють собою сукупність затрат живої та уречевленої праці на здійснення поточної виробничої діяльності підприємства; а за натурально-речовим складом - спожиту частину матеріальних, трудових та фінансових ресурсів.